

PvdA en politieke stabiliteit

Het congres van de Partij van de Arbeid is door de buitenwacht met zorg bezien. In de perscommentaren heette het dat de PvdA zich in een isolement drijft, dat de bestuurbaarheid van het land op deze wijze ernstig wordt bemoeilijkt, en dat een combinatie van haat en liefde de congresgangers typeerde. Kortom het gebruikelijke geweeklag over het periodieke spektakel dat onder sociaal-democratische „regie” pleegt te worden opgevoerd.

Weliswaar heerst er bij tijd en wijle een wat schrijnende vinnigheid in het debat en een onwaarschijnlijke identificatie met de politieke rol door de afgevaardigden. Het primaat van de politiek gesausd met „une pénétration calviniste” levert een cultuur op waar niet iedere buitenstaander even vertrouwd en gelukkig mee is. Aan de top van de andere grotere politieke partijen zal men zich gelukkig prijzen dat dit soort broedertwisten hun deel niet is, alsof het vraagstukkenarsenaal van kernenergie, kernbepanning, economische groei en sociale zekerheid voor hun electorale achterbannen niet evenzeer een mijnenveld is waar ook hun kiezers nog veilig doorheen geloodsd moeten worden.

De PvdA haalt veel overhoop. Dat is voor een politieke partij niet zonder risico. In ieder geval wordt hierdoor het conflictpotentieel onthuld waarmee het hële land van doen heeft en dat van direct belang is voor de politieke stabiliteit 1). De stabiliteitsvraag is aan de orde hetgeen moge blijken uit de aard van de tegenstellingen. Wij willen onze consumptiepretenties niet prijsgeven, maar beseffen tegelijkertijd dat daarvoor riskante produktiemethoden gecontinueerd moeten worden — zoals b.v. de opwekking van elektriciteit d.m.v. kernenergie. Ook het incasseren van de voordelen van de hoge arbeidsproductiviteit in bedrijfstakken met aanzienlijke milieuvuiling kan in dit verband worden genoemd. Met betrekking tot de inkomensvererving kennen we naast inkomen op grond van arbeidsprestatie, de behoefte als een legitieme basis voor inkomensverdeling — met de Algemene Bijstandswet als de meest vergaande vorm, omdat daarin van equivalentie

geen sprake meer is vanwege het ontbreken van premiebetaling.

Sociologisch gezien betekent het dat er een aanzienlijke sociale differentiatie optreedt. Naast prestatie versus behoeften is het interessant te zien hoe ook in de tijd geprojecteerd bestedingsmogelijkheden verdaagd worden (pensioenopbouw), maar ook toekomstige bestedingsmogelijkheden geactualiseerd kunnen worden (consumptief krediet). Voor het individu nemen echter veelal ook de risico's toe met deze vergroting van het gedragsrepertoire, zoals geringere arbeidsmobiliteit als gevolg van pensioen-systemen, en overkreditering. Voor de maatschappij betekent dit dat de onderlinge verenigbaarheid van zo vele en verscheidene gedragsmodaliteiten aan de orde is, of wel de vraag van de stabiliteit.

Op de weg van differentiatie en stabiliteit hebben de westerse democratiën het een eindwegs gebracht. Men heeft de eisen van de rechtsstaat weten te verenigen met het grondrecht van vrije meningsuiting; zo ook vooralsnog velerlei vormen van actie, burgerlijke ongehoorzaamheid en verzet met eisen van bestuurbaarheid. Maar het is soms een wankel evenwicht.

Een nieuwe vuurproef lijkt voor de deur te staan. Bij verkiezingen kunnen immers sluimerende en manifeste politieke en maatschappelijke controversen en tegenstellingen onverkort aan de dag treden en zich in hun potentieel instabiliserende werking doen gelden. Maar het instituut verkiezingen kan slechts een beperkt aantal vraagstukken aan.

In het licht van publieke opiniecijfers was het PvdA-congres echt veel meer dan een broeinest van sektariërs. Het onderwerp van de kernenergie wordt door brede lagen van de bevolking als een top-onderwerp gepercipieerd 2). Als het punt van de sluiting van kerncentrales economisch riskant lijkt, is het electoraal „exploitabel”. Evenzo de milieuvuiling, die sinds 1975 — ondanks economische teruggang — zeer hoog ge-

noteerd blijft staan. De gepassioneerde minderheden kunnen wellicht op latente steun van velen blijven rekenen. De veldslagen die rond belangrijke objecten als Brokdorf en Narita (luchthaven bij Tokio, die vanwege verzet van milieugroepen slechts gedeeltelijk in gebruik is) woeden, hebben het karakter van een beeldenstorm 3). Het afreageren van frustraties en angsten steunt dan op een nieuw geloof. Van consensus kan dan geen sprake meer zijn; de maatschappelijke stabiliteit wordt bedreigd omdat opvattingen niet meer verenigbaar zijn.

Een zelfde lot dreigt voor het probleem om eisen van draagkracht enerzijds en individuele uitkering en inkomen anderzijds binnen gezinnen en andere economische eenheden met elkaar te verenigen 4). In zoverre individualisering door bewegingen voor vrouwenemancipatie wordt voorgestaan, is publieke steun nog niet opvallend groot 5). Het draagkrachtbeginsel zal de overhand houden zolang het stelsel controleerbaar blijft. Die grenzen komen wellicht eerder in zicht dan een kiezersmobilisatie van vrouwen. De meest algemene bezorgdheid bij de Nederlandse bevolking bestaat t.a.v. de veiligheid op straat. De kiezers hebben blijkbaar ook hun eigen opties.

Politieke partijen moeten maatschappelijke conflictstof zichtbaar maken en reduceren voor beleid. Voor het eerste heeft de PvdA een ruim voorschot genomen. Daarmee heeft zij een wat riskante kaart gespeeld, maar zich ook enkele troeven toegedacht en wellicht verworven.

1) Zievoor een conceptuele uiteenzetting H. Klages, *Die unruhige Gesellschaft, Untersuchungen über Grenzen und Probleme sozialer Stabilität*, München, 1975.

2) *Sociaal en Cultureel rapport 1980*, blz. 223.

3) Voor het leren kennen van de condities van dit type volksverzet leze men: Louis-Paul Boon, *Het Geuzenboek*, Amsterdam, 1979.

4) Zie Jaap van den Doef, Maximeer de minima, *NRC Handelsblad*, 17 februari 1981.

5) Zie noot 2, blz. 223, en blz. 210 tabel 11.4, blz. 207 tabel 11.1.